

ÉRZELMEK ISKOLÁJA*

OSKAR DAVIČO

Amióta először letartóztattak, mert részt vettem az utcai tüntetésekből, nem, még előbből, amikor a szemem láttára vertek össze egy zsebmetszőt gyerekkoromban, mindig részvétellel gondolok a tolvajokra, a gyilkosokra meg a többi, lakat alatt tartott hasonszőrűre. A tolvaj népség még hagyján! De a gyilkosok... Őket nem értettem. S mégis! Őket is sajnáltam.

Vannak férfiak és nők, akiket a megélt élet íztelen-szagtalanságával szemben a tiltott gyümölcs illata mindennél jobban vonz. A betörő rettegése, az a hideglelés remegés, amivel a másé után nyúl, még vonzóbbá teszi a tilosban járást, amit a törvényszegők, mindazok, akik semmibe veszik a rendet és a szabályokat, megengednek maguknak. Mert rendkívüli, bátor emberek. S mert azokból a kaptatókból merítenek hozzá fölös erőt, amelyeken — fitytyet hányva a gravitációnak — olyan élvezettel, gyönyörűséggel gurulnak felfelé, mint más ember a lejtőn lefelé.

Persze, mindez nem egyformán vonzza az embereket. Az ún. jó erkölcsnek az orosz dombvidékre emlékeztető hullámvonala ott hág magasabbra, ahol a bevett mércéktől meg az ettől és ilyen gondolatkörtől való elrugaszkodás nagyobb. Amikor a rulett golyója megáll, magától nem perdül ki a lyukból: ahhoz olyan impulzus kell, amelynek sokkoló, stresszhatása van.

Radojka nemrégiben gyereket hozott a világra: jól sikerült, nagy szemű, pufók, tökök kislány. Ebben is csupa apja, nahát. Jól járnak majd vele a nők. Érteni fog a férfimesterséghez! — morfondírozott magában Radojka pályázás közben. Az ura útépítésen dolgozott Németországban, ő pedig talált magának egy legényt, akibe —

* A szerző *Nežne priče* c. elbeszéléskötetéből (Nolit, Belgrád, 1984). Az írás eredeti címe: *Priča o nežnosti*.

ogy, hogy nem — fülíg belebolondult. Sokkal jobban szerette, mint a férjét valaha is. Ez a fiatalember azonban nem hitte, hogy Radojka annyira szereti. Hogyan győzze meg róla?

A Duna-parti rekettyésben volt a légyott. Radojka elsőnek érkezett. A pólyás babát letette a fűre, no, de előbb megszoptatta, mielőtt megjött a legény, aztán, mivel kérte, neki is odaadta tejtől duzzadó emlőjét. A fiú előbb kedvesen szürccsölgetett, ivott belőle, utána, jólesően és szépen elcsintalankodott vele, mígnem váratlanul bele nem harapott olyan szenvedéllyel, hogy kiserkedt a vér. De nemcsak kiserkedt, hanem fel is forrt, úgyhogy a pár mind hevesebbé váló csokolózásba fogott a június délutáni napsütésben. „Annyira szeretlek — mondta a fiatalasszony, miközben a férfi a testébe hatolt —, hogy képes lennék mindenre, csakhogy bebizonyítsam.”

Ez hibának bizonyult. A mondat elhangzott, és amint elhangzott, dolgozni kezdett a férjiban.

„A levegő nem volt nehéz, úgy tetszett, kora tavasz van még. Szaporán lélegeztek. Aprócska muslincák miriádja cikázott a könnyű levegőben.

— Ugyan már, neked én csak addig vagyok jó, amíg kefélek. Ez még nem szerelem, ne légy naiv. Lélekben te még mindig Milanko felesége vagy.

— Nem vagyok, vakuljak meg, ha nem igaz! Szeretlek, rettentesen, borzasztóan szeretlek, ~~uuhát!~~

— Nos, hadd halljam: mire volnál képes, hogy bebizonyítsd, mennyire szeretsz?

— Mindenre.

— Mi az a minden? Hogy értsem? — nézett bele a legény a feje fölött keringő muslincarájokba. Egy fűszálat rágcsált. Édesnek találta. — Hadd hallom — köpte ki a füvet.

— Ezt úgy értsd — mondta Radojka, és hüvelyk- meg mutatóujjával beletörölt a szája szögletébe, majd maga elé révedt —, ezt úgy kell érteni — tette hozzá —, hogy mindenre.

— Képes lennél elválni?

— Képes! — szakadt ki belőle egyből.

A férfi elhallgatott, másik fűszálat vett a foga közé, aztán a lemenő nap rőt visszfényével az arcán, megkérdezte:

— De ha én nem akarnálak elvenni?

— Hát nem szeretsz? — adta vissza a szót a fiatalasszony gondtalanul.

— De, szeretlek, csak mondom!

A legény merev arccal, erősen kirajzolt, félig elnyílt ajkaival, ami egy fokkal még nyersebbé tette szép, férfias vonásait, elnézett a Bánát fölött vöröslő, nyugati égboltra, közben Radojka mellét simogatta lustán. Az asszonykának tagadhatatlanul jólesett, fokozatosan izgalmi állapotba hozta, és el-elakadó lélegzettel úgy érezte, egész lényét boldog öröm járja át.

A fáról, amely éppen csak kivirult, s amelynek egyik ágára pólyástól ráakasztotta, fölsírt a gyerek.

A fiatalember erre felkönyökölt: a fű nyirkos volt, de azért kellemes, akárcsak az a délután, amely miben sem volt fárasztó.

— Mindenre? — kérdezte gúnyosan. — Képes lennél-e, mondjuk, vízbe fojtani ezt a porontyot?

Az anya lekushadt, mint az űzött vad. Bensője, méhének görcsös összerándulása alakjában, veszélyt jelzett. Nyugtalan remegés futott át rajta. Azután belenyugodott sorsába, bár, ha beletörődött is, azért nyugalmának vége szakadt.

— Ezt akarod? — A fiatalasszony sejtette már, hogy a fele sem tréfa.

— Akarom — mormogta a legény meggyőződés nélkül.

— Azért, mert így akarsz meggyőződni, hogy tényleg a minde-nem vagy?

— Hát . . . , mondjuk, azért! — szólta ismét lustán, férfias egykedvűséggel a másik, és még nyújtózott is egyet.

Maga sem hitte éppen, hogy amit mondott, a színtiszta igazság, de hát mit számít, kimondta, és kész. Radojka erre fölkelte a fűből, ruhája súlyos redőkben hullott vissza. Valahol, a tudata mélyén észlelte is, ahogyan a hímzett kelme kérdéhez és lábszárához csapódott, ámde kábultságában, bénán, amikor nem volt egyetlen, szavakba foglalható gondolata sem, néma feszültségben próbálta tetten érni azt a törést, amely történt benne. S amely ráütötte bélyegét pusztá jelenlétével. Láthatatlanul. Merev, szögletes, már-már staccato mozdulatokkal leakasztotta a gyereket az ágról, amelyre ráhúzta a pólya kötését, és a folyó felé indult.

„Hé, hová?” — akarta kiáltani a legény, de ahogyan félkönyökre támaszkodva ott heverészett a nedvdús, friss fűben, ahol az imént még pucér fenékkal a kellemes napsütésben, becslése szerint majd két deci ondót töltögetett a nőbe, olyan édes fáradtság és zibbadtság vett erőt rajta az ölelkezés után, hogy egy szó nem jött ki a száján.

Radojka nem válaszolt a csak gondolatban elhangzott felszólításra. Ha hallja, megáll. De hát az efféle kérdést szinte soha nem hallja az ember. Különösen, ha a megállásra szólító kérés ráadásul némaságba fullad.

A legény azonban, aki nem is gondolta komolyan, amit az előbb mondott, restellte volna visszavonni a széptevő férfi szerepében kimondott szavát. A nő sem hülye talán, hogy megtegye! Annyira ismerhetné. Nem durva lópokróc ő.

A fiatalasszony valahogy elszántan, hosszan elnyújtott, nagy léptekkel haladt a vízpart felé. A folyóról iszapszag, serpenyőt még nem látott, friss kárászok, ibolya és görögdinnye szagának furcsa egyvelege áradt.

„Megállj, te nő. Hová mész?” — akart a férfi ismét utánakiáltani, még mindig a fűszálat rágcsálva, jómaga pedig félig fölkönyökölve. De semmi . . . ezúttal sem . . . Szótlanul csak nézte, amint a kis párnával a karján lépeget a folyó irányába.

„Kész bolond! Mit cirkusozik itt nekem! Nem is más ez! Cirkusz!”

Radojka eközben belegázolt a hideg vízbe, s előbb csak megrázódott. De a férfi lúdbőrözött helyette a nagy és szigorú folyó májusian hideg vizének gondolatára. Nem tréfadolog.

„Hé” — suttogetta végre, ámde egy eddig soha sem ismert, kárörvendő kíváncsiság legyúrte benne azt a félelmet, aggodalmat és pánikot, amelyet elfogta és széles lapátkezővel torkon ragadta. Az a rövid szótag, amelyet elseppegett, a halknál is halkabb volt, az asszony mégis meghallotta, mintha a füle a tarkójára költözött volna: habozva megállt. Valamivel többet várt ennél a „hé”-nél, amelyet hallani vélt. De hiába. Noha csupa fül lett, többé egyetlen hang sem hatolt el hozzá.

Ezért aztán ímmel-ámmal, egészen összegörnyedve, görcsben, még egy pici lépést tett előre a folyó kellemetlenül hideg vizében; ezzel szemben — neki, akinek háttal állt, a nő egyszerre szélesnek, erősnek hatalmasnak tetszett, annál hatalmasabbnak, minél inkább távolodott tőle. A part elég meredek, iszapos volt, és ragadt. Radojka még egyet lépett, de továbbra is végtelen figyelemmel és gonddal tartotta karján a gyereket.

A férfi most elszörnyedve nézte, amint a víz már az asszony derekáig, majd melléig ért. Úgy tetszett, a zavaros és sebes áramlat már-már- leveszi lábáról, hogy a következő pillanatban felkapja, feldönti és elsodorja. A legény azonban egyszerre valahogy biztos

lett benne, hogy a fiatalasszony mégiscsak tréfál. Akár fogadni mert volna önmagával vagy bárkivel, hogy a nő most vagy a következő pillanatban széles mosollyal és borzongva — kívül melegen, belül nem —, hirtelen feléje, az újból ágaskodó bunkó felé fordul.

Szándékában volt, hogy a következő lépésnél — mert nem szerte volna elveszíteni a fogadást önmagával vagy bárkivel — komolyan figyelmezteti Radojkát, hagyjon fel ezzel a marhaskodással, hogy fölfázik, könnyen balhé lehet belőle, hogy egyáltalán semmi értelme az egésznek. De valami izgató, egyszersem hideg kíváncsiság visszatartotta. Hadd lépjen még egyet! A diadalmas elégtétel pillanatát várta, azt a pillanatot, amikor a nő megfordul. Az lesz aztán a cirkusz! A győzelem örömmámora a kidülledt szemmel lábai előtt heverő, leterített ellenfél fölött.

A férfi kihívó kíváncsisága volt az, amely nem engedte szólásra nyílni a száját, mert látni akarta, amint az asszony a végén mégiscsak beadja a derekát, megáll, megfordul, mint aki kérdezni akar valamit. Semmiképpen sem azt, hogy még mélyebbre menjen-e, azt nem; elképzelni is nehéz, hogy ő meg így felel: „Ne menj!” Sem azt, visszaforduljon-e. Nem. Valami marhaságot kérdez majd tőle, csak úgy. Különben akármibe lefogadná, hogy Radojka sem fog elsőnek engedni. Ő persze, mégiscsak visszahívja majd, ha még egy lépést tesz.

Rendben van, ha Radojka nem, mért engedjen elsőnek ő. A víz elárasztotta az asszony keblét. A tej most alighanem olyan hideg benne, mint a fagyalt. A Duna vize már a gyereket paskolta. A folyó felől gyereksírás hallatszott. Az anya megtorpant, állt egy darabig, és várt. Mit? Mire? Hogy ő, mint férfi, engedjen elsőnek!

Akkor az asszony megindult előre.

„Teljesen becsavarodott — gondolta a férfi. — Ha megcsúszik holtbiztos, hogy elesik, elejti a gyereket, odavesznek mindketten!” — Mindez villámként cikázott át agyán. Kiköpte az elrágott rüszálát, másikat tépett, szájában eláradt az édeskés íz némi öz- és nyúlzsággal elegyedve, amely a szár föld fölötti részénél kezdődött, onnan, ahol a növény kibújt az áldott anyaföldből.

De hát mit lehet itt tenni? Úgy tűnt, ide lyukadt ki végül valami furcsa megkönnyebbüléssel. Megkönnyebbüléssel? Nem, azt még sem. Hiszen nagyon szereti Radojkát. A gyereket sem utálja. Nem az övé. Hát aztán. Radojkáé. A csecsemő, már vizes párnájában.

a sírástól fuldokolva gí-zett és gá-zott, ezenkívül más nem is hal-latszott. A folyó nesztelenül, ám hatalmas erővel rohant medrében.

De még mielőtt tudatára ébredt volna, mindennek vége lett. A csendnek is, mely tátott szájként ásitott. S a fogak benne, akár a vízikerek lapátjai. A gyermek sem nyikkant, az anya sem cikkant, az asszony nem hallik, a folyó nem zajlik. Egyszerre csak, de most már nem élesen, hanem úgy, mint amit a hunyorító szem lát, elő-tűnt a nő merev tartású feje, amint egy ideig úszik még a zuhata-gosan tovairamló, nagy folyó pizskossárga árjában. A férfi bele-zsibbadt, félre nyelt. Tágra nyílt szemmel, jobban odanézett: az asszony, vállig a vízben, láthatatlanul kicsiny valamit tartott a mind tarajosabb Duna fölött, valamit, ami — úgy látszik — ki akarta tépni magát a kezéből, s alighanem úgy fickándozott, akár a horogra akadt, jókora potyka. Egy pillanatban megjelent két ke-zecske, amely esetleg gyermekkéz is lehetett. Mi az, hogy „lehe-tett”? Az volt. S ő? Még mindig pöffeszkedik és nem enged a negyvennyolcból? A két kéz, látszott, még a levegőbe is kapott, mintha fogódzót keresne. Fogódzó azonban ott nem volt. Hon-nan is lenne? „Radojka, vissza, fordulj vissza!” — ordított fel eb-ben a pillanatban a férfi. De ekkor hirtelen elnyugodott minden. Mintha lehullott volna a függöny.

Az asszony ekkor visszanézett, ott, közvetlenül előtte, egyúttal pedig benne is most. Az elszörnyedtben. A megszűntben.

Hát nincs a legény?

Ezt még az asszony kérdezte magában, utoljára: Hol van? Ta-lán elbújt valahová?

Választ már nem kaphatott. Ehelyett éppen abban a pillan-atban, amikor vissza akart fordulni, hogy megkeresse, a lába meg-csúszott, a feje elmerült, sokáig nem bukkant fel. Úgy látszik, nem merte elengedni a gyereket, hanem, noha már nem volt benne élet, a keblére szorította, a bomlottra, amely nem tudott mit kez-deni magával, a gyerekével, a kedvesével és végig végzetlenül, nagy-nagy szerelmével.

BORBÉLY János fordítása